

АВТОНОМНА СИСТЕМА ОСВІТИ У САМОСТІЙНІЙ УКРАЇНІ (ЗА Г. ВАЩЕНКОМ)

Григорій Григорович Ващенко – всесвітньо відомий український педагог, викладач, учений, просвітник, патріот. Народився у козацькій сім'ї, батько виховав у ньому любов до праці та відповідальне ставлення до обов'язків. Майже з початку заснування Полтавського вчительського інституту його доля була пов'язана з ним (починав викладачем педагогіки, психології, логіки та теорії і психології художньої творчості (1917 р.); потім – викладач Інституту народної освіти, який утворився внаслідок об'єднання Полтавського вчительського інституту та історико-філологічного факультету Харківського університету (з кінця 1923 р.); керівник групи аспірантів (1931 р.)). У 1933 р., у результаті дії антиукраїнської хвилі репресій, Г. Ващенко був змушений виїхати і продовжив свою трудову діяльність у Сталінградському педагогічному інституті. У 1940 р. (коли невідомо з яких причин припиняють його переслідувати) Г. Ващенко повертається на Батьківщину і знову обіймає посаду завідувача кафедри педагогіки та керівника аспірантської групи Полтавського педагогічного інституту. У 1944 р. Г. Ващенко покидає Україну і переїздить до Німеччини, де в 1945 р. стає професором педагогіки у створеному українцями-емігрантами Українському вільному університеті (м. Мюнхен), а в 1950 р. очолює Українську богословську академію (м. Мюнхен). Решту життя Григорій Григорович провів за кордоном і багато його праць було видано у Німеччині. Помер Г. Ващенко 2 травня 1967 р. у Мюнхені, де він і похований [16].

Сьогодні, коли колектив викладачів та співробітників Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка святкує 100-літній ювілей, особливо приємно відчувати, що в історії рідного вишу були такі відомі українці, як Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Мабуть, ПНПУ імені В. Г. Короленка – єдиний в Україні вищий педагогічний навчальний заклад, який прославили і продовжують стверджувати такі метри педагогічної справи.

Г. Ващенко – автор української національної ідеї, яка має дуже просте формулювання: *“Служба Богові й Батьківщині”*. Сьогодні, в буремні для України часи, коли на Сході країни відбувається війна, народ – у пошуках ідеї, яка б могла згуртувати українців, росіян, білорусів, грузинів, вірмен, поляків, молдаван та всіх інших на всій території центральної європейської держави, особливо актуальною стає українська національна ідея, висловлена ще в ХХ столітті Григорієм Григоровичем. Зараз молодь шукає відповіді на запитання: “Як жити далі? Як оцінювати події? Що зможе влада? На що спроможний я?”. Саме

тому педагогічне кредо нашого славного земляка **“Служба Богові й Батьківщині”** є своєрідним дороговказом для підростаючого покоління та виховним ідеалом.

Творчість Г. Ващенко довгий час була заборонена. Панувала комуністична ідеологія, коли чиновники правлячої верхівки не могли пропагувати спадщину великого українського патріота. Лише після здобуття Україною незалежності почалося вивчення наукових здобутків Григорія Григоровича. Першими дослідниками праць Г. Ващенко є: А. Алексюк [17], А. Бойко [1], Г. Васькович [17], О. Вишневський [10], Г. Бугайцева [2], Н. Дічек [11], О. Коваль [12], І. Козловська [13], А. Погрібний [14], М. Стельмахович [15], О. Сухомлинська [16], Г. Хіллів [18] та ін. Великий інтерес викликають наукові праці Г. Ващенко: “Виховання волі і характеру” [3], “Виховний ідеал” [4], “Жахливий злочин Москви” [6], “Загальні методи навчання” [7], “Проєкт системи освіти в самостійній Україні” [5], “Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру” [8], “Хвороби в галузі національної пам’яті” [9] та ін.

Г. Ващенко за багато років до 1991 р. спрогнозував розпад найбільшої країни світу: “Коли саме розпадеться ССРСР, сказати важко, а що він розпадеться і то в порівняно скорому часі, в цьому не може бути сумніву” [5, с. 3]. Учений підкреслює велике значення освіти для розвитку держави, як це робили більшовики; наводить приклад Німеччини після другої світової війни. Ефективно має працювати система освіти – “...мережа освітньо-виховних закладів, що існують у певній державі, починаючи від дитячого садка і кінчаючи університетом, високими технічними школами та академією наук” [5, с. 4]. Створювати ж систему освіти, на думку вченого, варто, враховуючи попередній досвід та психологію і традиції народу.

Праця Г. Ващенко “Проєкт системи освіти в самостійній Україні” складається з таких розділів: система освіти в царській Росії, большевицька система освіти в Україні, системи освіти в Західній Європі і Америці, система освіти в Німеччині, система освіти в З’єднаних Державах Америки, засади української освітньої системи.

Освіта в царській Росії була побудована на засадах становості (сословності) [5, с. 5]. Школами керували різні відомства, існували приватні школи; мова викладання була російська, що не могло не позначитися на освіченості великої частки народу царської Росії. Г. Ващенко позитивно відзначає діяльність Б. Грінченка, В. Леонтовича. Недоліками навчальних закладів за часів царської Росії були незацікавленість учителів у якісному викладі матеріалу, відсутність вищих педагогічних навчальних закладів та кафедр педагогіки в існуючих на той час університетах. На педагогічному з’їзді в Києві у 1916 р. його учасники висвітлили хиби дореволюційної середньої школи.

Г. Ващенко підкреслює роль подій 1917-1921 рр. у боротьбі українців за власну державу. І хоча в майбутньому Україна увійшла до складу СРСР, позитивні зрушення відбулися у сфері національної культури та школи. Б. Грінченко склав словник української мови. К. Д. Ушинський та О. О. Потебня у своїх творах довели, що навчання та виховання молоді має відбуватися рідною мовою. “Різниця в мовах не є лише різницею зовнішньою – вона внутрішня, істотна... з словами, які у різних народів визначають тотожні предмети, з’єднуються різні відтінки уявлень і понять” [5, с. 10–11].

Уквітні 1917 р. у Києві відбувся перший Всеукраїнський учительський з’їзд, його основними рішеннями стали: перехід на українську мову викладання, ліквідація “многотипности” школи, організація Академії Наук.

У серпні 1917 р. у Києві відбувся другий Всеукраїнський учительський з’їзд, на якому виступили з доповідями видатні українські педагоги та просвітники: М. Дем’яновський, С. Русова, П. Стеблина, А. Холодний, Я. Чепіга та ін. З’їзд виніс такі рішення в сфері освіти: 1) націоналізація школи за формою і за змістом; 2) загальна освіта; 3) загальноосвітня школа – семирічна; 4) по селах організувати “Просвіти”, по повітах – “Учительські спілки”; 5) восени 1917 р. у Києві відкрити народний університет; 6) створити при школах дитячі садки; 7) свобода вчителя у виборі підручників і методів навчання. Результатом стала розробка у 1919 р. у Кам’янці-Подільському проект системи загальної освіти в Україні “Єдина школа”, який не було практично втілено в життя через створення СРСР. Це мало позитивний вплив на розвиток української національної школи.

З початку створення СРСР основним ідеологом більшовиків був В. І. Ленін. Він приділяв питанням освіти багато уваги. Г. Ващенко окреслив засади, на яких повинна бути побудована радянська система освіти: 1) обов’язкова загальна середня і політехнічна освіта; 2) створення сітки дошкільних установ; 3) спільне навчання дітей обох статей, реалізація принципів трудової школи, викладання рідною мовою; 4) підготовка вчителів, які були б ідеологічно підготовленими.

З 1931 р., коли було видано наказ про збільшення терміну навчання в загальноосвітній школі до 10 років, система освіти радянської України стала такою: 1) дитячий садок (діти 3-7 років); 2) початкова школа (7-11 років); 3) семирічка (7-14 років, перші чотири відповідають початковій школі); 4) середня школа (7-17 років). На базі семирічки здійснювалася професійна освіти, на базі десятирічки – навчання у вищих навчальних закладах. Григорій Григорович радить звернути увагу на те, що більшовики розуміли величезну роль освіти та виховання і приділяли цьому багато уваги [5, с. 30-31].

Проаналізувавши системи освіти у Західній Європі та Америці, Г. Ващенко наводить власний проект системи освіти в Україні. На перше місце він ставить ідеологію, адже: “Не виробничі відношення обумовлюють їх (*релігію, науку, мистецтво, матеріальну культуру*), як це намагаються довести марксиста, а в першу чергу **ідеологія**” [5, с. 36]. На протигагу більшовицькій ідеології, яка не подобалася Г. Ващенку, він ставить християнство (визнання Бога як абсолютної Істини, Добра і Краси; перевага духа над тілом, вічного над тимчасовим; визнання абсолютної вартості особистості людини; визнання любові до ближнього, окремих людей та до Батьківщини) [5, с. 37].

По-друге, високий рівень наукової роботи в галузі теоретичної педагогіки: використання прогресивних ідей видатних мислителів (В. Мономах, Г. Сковорода, К. Ушинський та ін.); створення української академії педагогічних наук з філіями у великих містах (Львів, Харків, Одеса, Січеслав, Полтава); проведення та ґрунтовний аналіз результатів педологічних досліджень; видавництво педагогічної літератури, шкільних підручників, відповідних художніх творів.

По-третє, переддошкільне і дошкільне виховання (професійні консультації жінок лікарями до народження дитини; фізичне виховання дітей, рідна мова, світогляд тощо); позашкільна освіта (на зразок “Просвіт”).

По-четверте, єдність вимог школи та сім’ї як один із основних принципів виховання.

По-п’яте, діяльність організацій для молоді (“молодечі організації”) [5, с. 46]; літературні й мистецькі гуртки.

Освіта в Україні має контролюватися єдиним органом – міністерством, у якому б працювали фахівці з різних галузей з метою якісної підготовки фахівців.

Автономна система освіти в самостійній Україні можлива буде, за припущенням Г. Ващенка, у результаті збройної перемоги над ворогами. Після цього основна мета – розбудова національної системи освіти, культури тощо. Саме для цього відомий український патріот і подає проект системи освіти, щоб українська нація була ним “озброєна” та успішно вибудовувала власну державу.

Список використаної літератури

1. *Бойко А. М.* “Служба Богові й Батьківщині” : (Г. Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок) : наук.-метод. посіб. / А. М. Бойко. – К. : ІЗМН, 2001. – 427 с.
2. *Бугайцева Г. М.* Проблеми виховання молодого покоління у творчій спадщині Григорія Ващенка: дис. ... канд. пед. Наук: 13.00.01 / Ганна Миколаївна Бугайцева. – Запоріжжя, 1999. – 210 с.
3. *Ващенко Г.* Виховання волі і характеру : [підруч. для педагогів] / Г. Ващенко. – К. : Вид. т-во “Школяр”, 1999. – 385 с.
4. *Ващенко Г.* Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава : Полтав. вісн., 1994. – 190 с.

5. *Ващенко Г. Г.* Проект системи освіти в самостійній Україні / Г. Г. Ващенко. – Мюнхен : Накладом Центр. ком. спілки укр. молоді, 1957. – 48 с.
6. *Ващенко Г.* Жахливий злочин Москви : (голод на Україні 1932–1933 рр.) / Г. Ващенко // [Твори] / Григорій Ващенко. – К., 2006. – [Т. 6] : Спогади. Статті. – С. 421–428.
7. *Ващенко Г.* Загальні методи навчання: підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К., 1997. – 415 с.
8. *Ващенко Г.* Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру / Григорій Ващенко // [Твори] / Григорій Ващенко. – К., 2000. – [Т. 4] : Праці з педагогіки та психології. – С. 271–313.
9. *Ващенко Г.* Хвороби в галузі національної пам'яті / Григорій Ващенко // [Твори] / Григорій Ващенко. – К., 2003. – [Т. 5] : Хвороби в галузі національної пам'яті. – С. 6–16.
10. *Вишневський О.* Григорій Ващенко на тлі актуальних завдань сучасної української педагогіки : (етюди до системного аналізу) / Омелян Вишневський // Ващенко Г. [Твори] / Григорій Ващенко ; Всеукр. пед. т-во ім. Г. Ващенко. – К., 2000. – [Т. 4] : Праці з педагогіки та психології. – С. 3–29.
11. *Дічек Н.* Ващенко Григорій Григорович / Н. Дічек // Українська педагогіка в персоналіях / за ред. О. В. Сухомлинської. – К., 2005. – Кн. 2 : XX ст. – С. 365–373.
12. *Коваль О.* Григорій Ващенко – творець української виховно-освітньої системи / О. Коваль // Рідна школа. – 1993. – № 3. – С. 2–5.
13. *Козловська І.* Педагогічні ідеї та погляди Григорія Ващенко у контексті дидактичної інтеграції : метод. рек. / І. Козловська, Я. Кміт. – Львів, ІПППО АПН України, 1995. – 25 с.
14. *Погрібний А.* Григорій Ващенко : віхи біографії / А. Погрібний // Освіта. – 2003. – 12–19 березня (№ 12). – С. 8.
15. *Стельмахович М.* Педагогіка великого українця : 120-річчя Григорія Ващенко / М. Стельмахович // Освіта. – 1998. – 8–15 квітня (№ 34). – С. 2.
16. *Сухомлинська О. В.* Українська педагогіка в персоналіях / О. В. Сухомлинська. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 2 : XX століття. – 552 с.
17. *Текстовий аналіз головного твору Григорія Ващенко (передмова наукового редактора) / А. Алексюк, Г. Васькович, О. Вишневський [та ін.] // Ващенко Г. Загальні методи навчання : підруч. для педагогів / Г. Ващенко. – Вид. 1-ше. – К. : Укр. Вид. Спілка, 1997. – С. 9–57.*
18. *Хиллиг Г. Г.* Ващенко – педагог от Бога / Г. Хиллиг, Н. Окса, В. Моргун. – Мелітополь : [б. и.], 2000. – 76 с.